

Talgulistel ei jätkunud vasaraid, et tõkeid turbasse rammida, seetõttu valmistasime kohapeal puitvasarad

Eesti talgulised käisid Valgevenes raba taastamas

Mullu suvel peeti Valgevenes Eestimaa looduse fondi (ELF) ja Valgevene looduskaitse vabaühenduse Bahna eestvõttel kahel korral koostöötalguid. Juuli algul käidi abiks Jelnja rabas sealse märgala taastamistalgutel ja augusti lõpul Prõpjatsi jõe ääres nn Turavi luhtade hooldustöödel. Heidame tagasisivaatava pilgu Jelnja raba talgutele.

Kadri Aller

ELF-i ja Bahna (*Багна*) töötajad tutvusid 2015. aastal soode taastamise ja kaitse teemalisel seminaril. Tutvusest arenes välja

koostööprojekt, mille siht oli märgalade kaitse. Valgevenes kuivendati 20. sajandil intensiivselt soid nagu Eestiski. Sel sajandil on aga sealgi lõpuks hakatud soid kui tähtsaid ökosüsteeme väärtustama. ELF-il on

2017. a Valgevenes peetud talgute asukohad

Foto: Ülo Veldre

Üks neljast talguliste valmistatud ja üles pandud pesakastist händkakkudele

soode taastamise kogemusi, mis kuldavad marjaks ära. Esimesed koostöötalgud peeti tunamullu juulis Azjorõ järvede kaitsealal ning jätkuvad tänavusel aastal.

Jelnja raba talgud kestsid kuus päeva ja rahastus tuli eestlaste osavõtutasudest.

Eesti talgulised teel Valgevenesse.

Meie kaheksaliikmeline ehk kahest talgujuhist ja kuuest talgulisest koosnev meeskond asus Tartust Läti piiri poole teele 3. juuli hommikul. Väljasõidule eelnes kuu aega pingelist kirjavahetust talgujuhtide, talguliste ja Bahna töötajate vahel, et saada kätte viisa vormistamiseks vajalikud ametlikud küllakutsed, talguliste isikut tõendavad dokumendid ja täidetud taotlusanketid.

Läti-Valgevene piiri ületuseks olime valinud Silene piiripunkti,

kus Läti poolel kulgesid asjad igati ladusalt. Nooruke lätlasest piirivalveametnik palus vaid korraks meie dokumendid enda kätte; andis oma parima, et hääldada raskepäraseid eesti nimesid – Üloga sai ta enam-vähem hakkama, kuid Ülle nime hääldus oli ületamatu raskus –, ning suunas meid naerusui käeviipega järgmise tõkkepuu juurde.

Valgevene piiritsoonis järgnes aga üks takistus teisele ning kuigi olime arvestanud, et piiril kulub palju aega, olid sealsed kolm tundi meile siiski liiast. Täita tuli vähemalt kümnet sorti ankeete kolmes putkas – mitte kuidagi ei tahtud meid läbi lasta. Lõpuks olime üsna meeleheitel ja järjekordseid ankeete täites pidasime plaani poetada ametnikele paberite vahele mõne rahatähe, kuid õnneks tüdineti lõpuks ja meid lasti üle piiri.

Pärast piiriületust ootas meid ees sõit Jelnja raba servas olevasse Põhja-Valgevene küllakesse Suhhaveržža (Сухавержжа), kus asus meie laagripaik ning ootasid Valgevene talgulised. Viimastel kilomeetritel pöörasime otseteele, mis osutus peaaegu läbimatuks porimükkaks põhjatute aukude ja ohtrate vihmaveeloidudega. Hädavaevu õnnestus see lõik siiski läbida ning seejärel silmasime tee ääres Bahna töötajat Kostjat, kes oli meile teeristile vastu jalutanud.

Laagriplatsile jõudsime veidi enne südaööd, seega pimedas, kuid saime hilisest tunnist hoolimata kõigiti tunda slaavi rahvastele omast külalislahkust. Valgevenelastest talguliste seas leidis nii geoloog, ajaloolasi kui ka ajakirjanikke, põhiliselt vanuses 20–35 aastat. Nad aitasid meil varvalt telke üles panna ning kostitasid seejärel sooja kõhutäiega.

Jelnja raba kui tähtis linnuala.

Mjorõ (*Мёры*) rajoonis asuv 9000-aastane Jelnja (*Ельня*) raba, kus talgulised tööd teha vihtusid, on üks Euroopa suurimaid märgalasid: võtab enda alla üle 230 m². Merepinnast kuni 145 meetrit ja rabaservadest kuni seitse meetrit kõrgemal asuvas Jelnjas on üle saja suure ja väikese järve ning mitme jõe lähted.

Rabale omaselt on siin hea jõhvikate ja rabamurakate kasvulava. Septembris saabuval jõhvikakorje ajal saadakse siit suisa 500 tonni kuremarju, mis teeb piirkonnast Valgevene suurima saagikusega jõhvikala.

Ühtlasi teevad rabas nii sügis- kui ka kevadrändel puhkepeatusi tuhanded sookured. Seetõttu on siin kandis tekkinud tava pidada sügise ti kurgede ja kuremarjade festivali (*Жураўлі і Журавіны Міёрскага краю*), kus peale ornitoloogide juhendatavate kureretkede saab osaleda keskkonnateemalistel mängudel, väisata käsitöolaata ning osta värskeid jõhvikaid ja nendest valmistatud mahla ja maiustusi. Sookurgi, kes on Valgevene ohustatud liikide nimekirja arvatud 1981. aastast alates, ning ka jõhvikaid peetakse siin riigis just Jelnjat ja Mjorõt iseloomustavateks sümboliteks.

Lähedal asuvas suurimas linnas, 20 000 elanikuga Mjorõs, on rajatud looduskeskus, kuhu Bahna töötajad meid lahkesti ekskursioonile viisid. Siit sai põhjalikku teavet nii Jelnja loodusväärtuste kui ka nende kaitseks tehtavate tööde kohta.

Et hoida Jelnja taimestikku ja loomastikku, loodi siin 1968. aastal kaitseala ning 2002. aastast alates on see ala kuulunud Ramsari märgalade hulka. Rajatud on paarikilomeetrine õpperada, kus asub ka üks kahest Valgevene rabalaudteest. Jelnjas on loendatud umbes 400 soontaime ja 150 linnuliiki, kellest nii mõnedki on Valgevenes kaitse all. Siin kandis elutseb ka Valgevenes ohustatud liikide hulka kuuluv mäger; piirkonna suurimad imetajad on põder, hunt ja metssiga. Invasiivse võõrliigina teeb maas pesitsevate lindude elu kibe-

Turbasammalde vahel võib kohata põnevaid eluvorme: käsnaalainelase röövik

Foto: Ülo Velthe

daks kährik; rabaservadel haarab aga maad enda alla Sosnovski karuputk.

Jelnjas on riigi suurimad rabapüüpopulatsioonid. Veel sadakond aastat tagasi oli rabapüü levinud kogu Valgevenes, ent nüüd on tema asurkond märgalade kuivendamise ja kliima soojenemise tõttu koonduanud Põhja-Valgevenes. Teistest metsakanalistest tasub mainida tetri, kellel on sealses rabas mänguplatsid. Peale sookurgede on Jelnja rändel tähtis peatuspaik ka näiteks suur-laukha-nele, väikekoovitajale, madukotkale, soo-loorkullile, taliviule ja lumekakule, kui mainida vaid mõningaid.

Teiste seas pesitsevad siin kaelustuvi, vainurästas, hallpea-rähn, musträhn, metskurvits, lõopistik, karvasjalg-kakk, hiireviu ja värbkakk. Väike-konnakotkastest pidavat Valgevenes pesitsema peaaegu pool kogu Euroopa populatsioonist. Niisiis ei saa soode kui ökosüsteemide tähtsust kuidagi alahinnata. Üksiti leevendab rabalaam ka lähipiirkondade hiliskevadisi või varasügisese öökülmasid.

Käib töö ja vile koos. Talguliste askeetlik telklaager asus Suhaveržža küla vanal metsavahikohal, kus tühjalt seisvate taluhoonete vahele paigutatud välikärgis valmistati valgevenelastele iseloomulikke juurviljarohkeid pajaroogi.

Laagriplatsi ja Jelnja raba vahel pidime umbes kolmveerand tunni jooksul läbima sääserohke metsa, kus vereimejatest pääsemiseks tuli liikuda küllaltki tõtakal sammul. Metsa ja raba piiril algas puutüvedest rajatud sootee, mida mööda pääses rabajärve ujuma. Meie tööplatsile jõudmiseks tuli aga pärast sootee lõppu veel mõnisada meetrit rabamatate vahel mütata. Vihmakeepi polnud mõtet seljast ära võtta, sest iga pool- või

täistunni tagant avanesid taevaluugid ning kostitasid meid värske vihmaga.

20. sajandil on Jelnjasse kuivendamise eesmärgil rajatud sadu kilomeetreid kanaleid, millele on sel sajandil raba niiskusrežiimi taastamiseks rajatud paise. Vesi koguneb paise taha ning märgala taastub.

Erinevalt Eestist, kus rabakraavidele on tõkkeid ehitatud turbamäetastest, oli Jelnjas lisaabina rakendatud plasttõkkeid. Need olid veevoolu peatamiseks rammitud pinnasesse, et seejärel rajada nende taha turbapais. Plasttõkete kohaletootmiseks kasutati erisõidukit, mis kahjuks juba pärast esimest tööpäeva edasisest koostööst keeldus.

Meenutades üritust talgujuhina, pean tõdema, et meil ei olnud piisavalt tööriistu; need vähesedki töövahendid olid kehva kvaliteediga ja kindlasti oleks saanud talguliste tööd paremini korraldada. Kõik need teadmised on aga kogemuste teel saavutatud ning need olulised kogemused aitavad edaspidi talguid paremini korraldada.

Peale rabapaisude rajamise saime kätt proovida laudteed parandades, infotahvleid üles pannes ja händkakudele pesakaste ehitades. Iseasi, kas neist pesakastidest lindudele realselt abi on. Aga sedalaadi talgute põhisiht ongi pigem sõlmida tutvusi, parandada inimeste loodusteadlikkust, leida mõttekaaslasi ning vahetada väärtuslikke teadmisi ja kogemusi. Kõige selle mõttes saavutasid

Jelnja talgud kahtlemata suurepäraselt eesmärgi.

Muljeid Põhja-Valgevenest. Siinne loodus ja kaunis Jelnja raba tekitasid igati koduse tunde, sest põldude ja metsatukkadega vahelduv külamaastik sarnanes Eestiga ning taimeliigidki olid samad. Õdusatel lõkkeõhtutel saime kuulata taamal häälitsevaid rukkiräake ning piirkonnas asuvad koske uudistades tõusis otse meie nina alt lendu hallhaigur.

Kuna asusime üsna Läti piiri lähedal, oli õigupoolest tegu Valgevene äärealaga, kus perifeeriale omaselt on vanureid rohkem kui noori. Noored on parema elatustaseme nimel siirdunud suurematesse keskustesse. Teadupärast ei ole keskmise valgevenelase sissetulek kuigi suur ning äravamiseks kasvatavad paljud endale ise köögivilju: nii võis Mjorõ linnas peaaegu iga maja juures näha juurviljapeenraid.

Linnamajad on siin ühetaoliselt silikaattelistest laotud ja arhitektuurilist mitmekesisust vähevõitu. See-eest ehtisid aga kohalikke maamaju, mis küll enamasti lagunemismärke ilmutasid, Valgevenele tunnuslikud erksavärvilised aknaraamid ja pilkupüüdvad puitpitskaunistused.

Valgevenelaste kohta jätkub mul üksnes kiidusõnu: kogu külastuse vältel kohtasime vaid südamlikke ja külalislahkeid inimesi. Peale Mjorõ looduskeskuse viidi meid kohalikele suvepidustustele, mis sarnanevad eestlaste jaanipeoga. Meie laagriplatsi lähedale jäävas talus saime kogeda ehtsat vene sauna ning osta kohaliku vanahärra valmistatud laastukorve.

Eriti soovin aga esile tõsta kohaliku entusiasti Jurit, kes ei pidanud paljaks oma vabast ajast meiega ekskursioonile kaasa tulla. Nimelt otsustasime ühel päeval pärast seda, kui olime händkakkude pesakaste üles seadnud, teha ELF-i minibussiga väikese huvireisi. Meie plaanist kuulnud Juri pakkus ennast vabatahtlikult giidiks, ootas kannatlikult paar-kolm tundi, kuni olime lõunasöögi valmis saanud ja ära söönud, palus Mjorõ linnas

Jelnja raba loodusõpperaja laudteel leidis siin-seal lahtisi laudu, mida naeltega kinni lõime

Eesti ja Valgevene talgulised Suhaveržža küla metsavahikohas. Esireas vasakult neljas on Bahna töötaja Kostja, kes oli talgute peakorraldaja

Kui keegi soovib tänava osaleda Valgevenes või Eestis sootastamistalgutel, jälgige uudisvoogu kodulehel www.talgud.ee, kus saate liituda ka talguteataja meililistiga. Soode taastamise kohta saab lähemalt lugeda veebilehelt soo.elfond.ee.

vahepeatust, et pesakastidega tegutsemise käigus metsast korjatud seened oma tädile viia ning tegi meiega rõõmsalt kogu ülejäänud päeva kaasa.

Muu hulgas avaldas mulle muljet tema patriotlikkus: kuigi paljud sõbrad-tuttavad on läinud suurematesse keskustesse, on Juri siiski Mjorõle truuks jäänud, sest just oma sünni-

paigas, kus asuvad ta juured, on ta kõige õnnelikum.

Maitseelamustest tasub peale pajarogade esile tõsta siinset sefiiri, pastilaad ja marmelaadi, mis on valgevenelaste meelismaiustused. Loomulikult ei saa üle ega ümber barankadest, mida ostime kaasa mitu ketitait.

Kokkuvõttes saime neist talgustest igati vahvaid elamusi ja mälestusi ning viimane lõkkeõhtu, kus vaheldumisi lõõritasime eesti ja valgevene rahvalikke laule, jääb kahtlemata kauaks meelde. Veel kord aitäh teile, Margit, Ülle, Kati, Hristina, Aleksander, Mihkel ja Ülo, talgutel osalemise ja muhedate hetkede eest! Uute kohtumisteni! ■

Kadri Aller (1987) on ELF-i talgukorraldaja.